

A vibrant spring scene featuring pink cherry blossoms on a tree branch at the top, with several butterflies (orange, purple, and pink) fluttering around. The background is a soft, light green with a bright yellow sun in the upper right corner.

Mavzu:

**“Hayrat ul-abror”
dostonining boblar
bo`yicha tavsifi**

**Katta o`qituvchi: Omanova Mubora
Abdurazakovna**

Alisher

Navoiy

(1441-1501)

*“Ul zotni avliyo desak, avliyolarning avliyosi,
mutafakkir desak, mutafakkirlarning mutafakkiri,
shoir desak, shoirlarning sultonidur!”*

**O`zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti
I. Karimov**

- **Alisher Navoiy**
1441-yilning
9-fevralida
Hirotda shahrida
tavallud topgan.

A decorative border made of a green vine with several yellow flowers and green leaves, framing the text.

To`liq ismi

- **NIZOMIDDIN
MIR ALISHER
NAVOIY**

- Yosh Alisher 3-4 yoshlarida she'r yod olib, ko'plarni hayratga soldi. 5 yoshida maktabga bordi.

Bo'lajak sulton Husayn Boyqaro bilan birga o'qidi.

HUSAYN BOYQARO

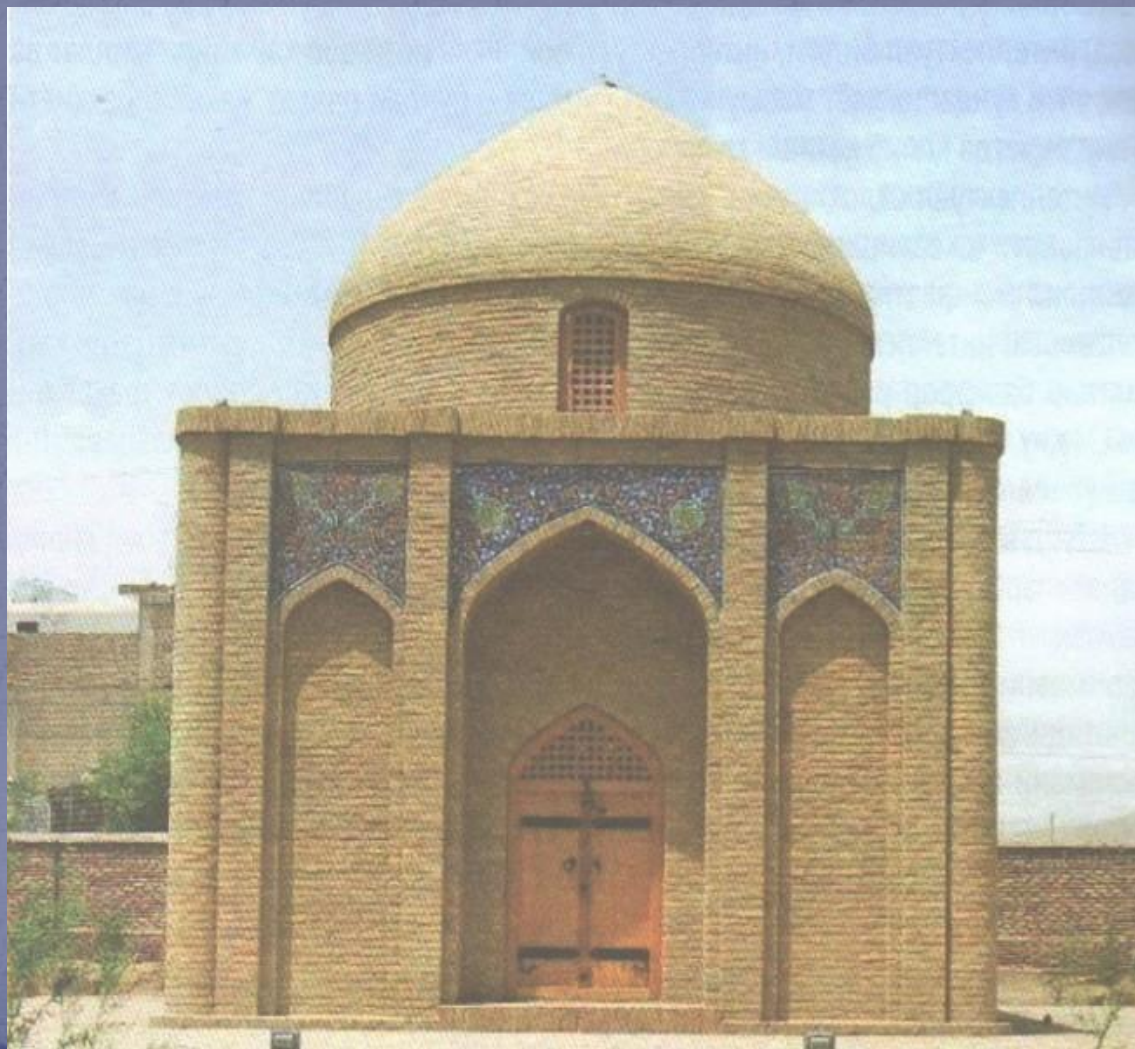
Shoir haqida

Alisher Navoiy **1441-yil 9-fevralda Xuroson o'lkasining poytaxti Hirot**da tug'ildi. Alisher bolalikdan ma'rifatli oila muhitida tarbiya topdi. Navoiyning otasi **G'iyosiddin Muhammad** (uni «**G'iyosiddin kichkina**» ham der edilar) temuriylarga yaqin amaldorlardan bo'lib, o'z davrining obro'li va ma'rifatli kishilaridan sanalgan. Adabiyotshunos Davlatshoh Samarqandiyning yozishicha, u o'g'li Alisherning tarbiyasiga e'tibor bergan va kelajakda fazilatli odam bo'lib yetishmog'i uchun astoydil harakat qilgan. Onasi **Kobul amirzodalaridan Shayx Abusaid Changning qizi** bo'lgan. Bo'lajak shoirning tog'alari **Mir Said (Mirsayid) Kobuliy** yaxshi shoir, **Muhammad Ali G'aribiy** shoir, sozanda va xattot edilar.

Buyuk ijodkor
1501-yil 3-yanvar
kuni vafot etdi.

Alisher Navoiyning qabri Hirotda.
Hirotda esa Afgʻonistonda joylashgan.

- Bobur xalqaro jamoat fondi 2015-yilda Afgʻonistonning Hirot shahridagi tarixiy Musallo maydonida joylashgan Alisher Navoiy maqbarasida obodonlashtirish ishlarini olib bordi.

Farididdin
Attor

Nizomiy
Ganjaviy

Ma'naviy ustozlari

Xusrav
Dehlaviy

Shayx
Sa'diy

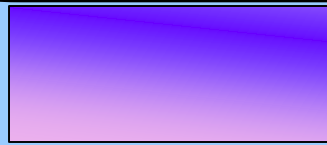
IKKI TAXALLUS

- Bo'lajak shoir **7-8** yoshlaridan she'r mashq qila boshladi.
- Ikki tilda she'r yozdi, o'zbekchalariga «Navoiy», forschalariga «Foniy» taxallusini qo'ydi.

- «Navoiy» «navo» — «kuy» so'zidan olingan, «Foniy» esa forsha «vaqtincha» ma'nolarini berar edi.

- **Alisherning maktabdosh do‘sti Husayn Boyqaro taxtga chiqishi bilan uni Samarqanddan Hirotga chaqirib oladi va muhrdor qilib tayinlaydi.**
- **1472-yildan vazirlik martabasiga ko‘tariladi, 1487-88-yillarda Astrobodda hokim bo‘lib ishlaydi.**

**Kitobdan yaxshiroq
do'st yo'q jahonda,
G'amxo'ring bo'lgay u
g'amli zamonda.
U bilan qol tanho,
hech bermas ozor,
Janingga yuz rohat
beradi takror.**

**Alisher Navoiy
1441-1501**

NAVOIY

Navoiy
Xamsanavis

Navoiy
davlat arbobi

Navoiy shoir,
olim

Navoiy
vazir

Navoiy
tarixnavis

Navoiy
hokim

**Navoiy Husayn
Boyqaroga
bag'ishlab qanday
qasida yozgan?**

**Navoiy forscha
she'rlariga qaysi
taxallusni qo'llaydi?**

**Foniy-so'zining
ma'nosi nima?**

**Navoiy qaysi yillar
muhrdor vazifasida
ishlagan?**

**Navoiy 1472-1476-
yillar qanday
lavozimda
ishlagan?**

**Navoiy nechanchi
yillar Astrobodga
hokimlik qilgan?**

Navoiyning lugʻatshunoslikka oid asari?

“Nazm ul-javohir” asari nechta ruboiydan tashkil topgan?

Navoiyning “Munshaot” asarida nechta xat jamlangan?

“Koʻrlar va fil hikoyati” Navoiyning qaysi asarida berilgan?

Navoiyning turk va fors tillarini qiyoslab yozgan asari?

“Mufradot” ning ikkinchi nomi nima?

**Navoiyning "Risolai muammo"
asari qaysi tilda yozilgan?**

**"Xazoyin ul-maoniy"ga
necha muammo kiritilgan?**

**Navoiyning hadislar
jamlangan asari qaysi?**

**Alisherning oilasi qachon
Iroqqa ko'chib ketadi?**

**Navoiyning "Lison us-tayr"
asari qaysi asar ta'sirida
yozilgan?**

**"Lison ut-tayr" necha
bobdan iborat?**

TURKIY “XAMSA”

- 1483 — 1485 –yillarda yozilgan.
  - 51 000 misradan ortiq .
- “Xamsa” so`zi “Beshlik” ma’nosini beradi.

Dostonlar

- «Hayrat ul-abror»;
- «Farhod va Shirin»;
- «Layli va Majnun»;
- «Sab’ai sayyor»;
- «Saddi Iskandariy».

**«HAYRAT UL-
ABROR»
DOSTONI**

Alisher Navoiy
“Xamsa”sidagi
birinchi
doston

Kirish
(muqaddima)
21 bobni o‘z
ichiga oladi.

“Yaxshi
kishilarning
hayratlanishi”

**“HAYRAT
-UL-
ABROR”**

63 bob, 20
maqolat va 20
hikoyatdan
tashkil topgan

1483 yilda
yaratilgan

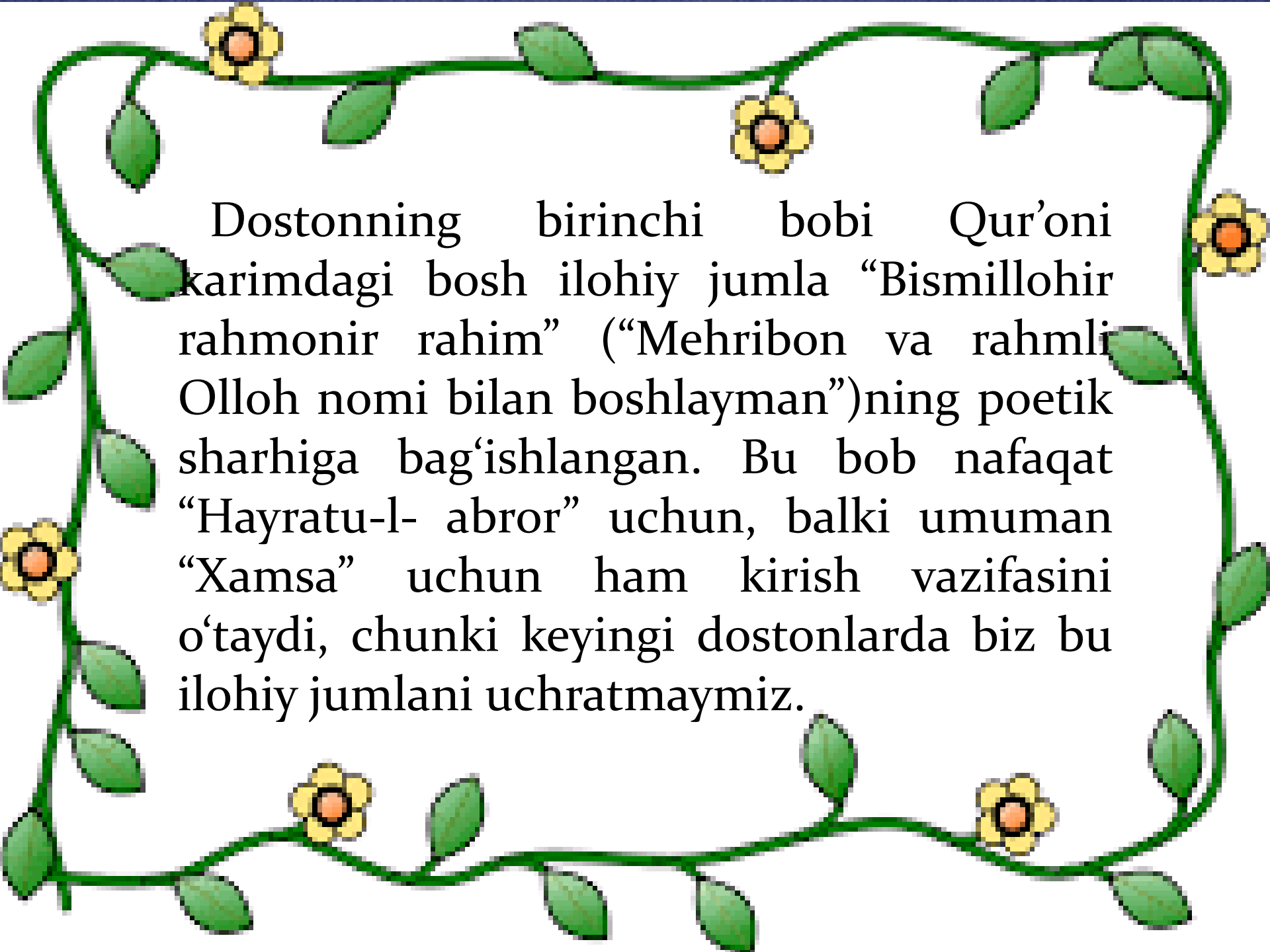
3988 baytdan
iborat

- Ma'nosi "Yaxshi kishilarning hayratlanishi";
  - 1483-yil yozilgan;
- **Aruzning** sari' bahri – sari'i musaddasi matviyi makshuf (ruknlari va taqti'i: muftailun muftailun foilun
  - – VV – / – V V – / – V –) vaznida yozilgan.
- **Hajmi 3988 bayt-7976 misra;**

- Doston 63 bobdan iborat:
- 21 bob muqaddima, 20 maqolot, 20 hikoya,
- 3 bob xotima; dastlabki 2 bob ustozlar haqida, 2 bob so'z haqida.

Dostonning birinchi bobi Qur'oni karimdagi bosh ilohiy jumla “Bismillohir rahmonir rahim” (“Mehribon va rahimli Ollah nomi bilan boshlayman”)ning poetik sharhiga bag‘ishlangan. Bu bob nafaqat “Hayratu-l- abror” uchun, balki umuman “Xamsa” uchun ham kirish vazifasini o‘taydi, chunki keyingi dostonlarda biz bu ilohiy jumlaning uchratmaymiz.

-
- Dostonning ikkinchi bobi Xoliq, ya'ni Oллоh hamdiga bag'ishlanadi.
  - Dostonning 3-6 boblari (to'rt bob) munojotlarni o'z ichiga oladi.
  - Dostonning 12-bobi ulug' salaflar Nizomiy Ganjaviy va Amir Xusrav Dehlaviy madhiga bag'ishlangan.
  - 13-bob Nuriddin Abdurahmon Jomiy madhini o'z ichiga oladi.
  - Dostonning 14-15-boblari so'z ta'rifiga bag'ishlangan.
  - Dostonning 16-bobi zamona sultoni Husayn Boyqaro madhini o'z ichiga oladi.

17-bob “Ko‘ngul ta’rifida” deb nomlanadi.”

Muqaddimaning qolgan uch bobi
(18-20 boblar) hayrat ta’rifiga
bag‘ishlangan.

Muqaddimaning so‘nggi 21-bobi Xoja
Bahouddin Naqshband va uning xalifasi
Xoja Ubaydulloh Ahror madhiga
bag‘ishlangan

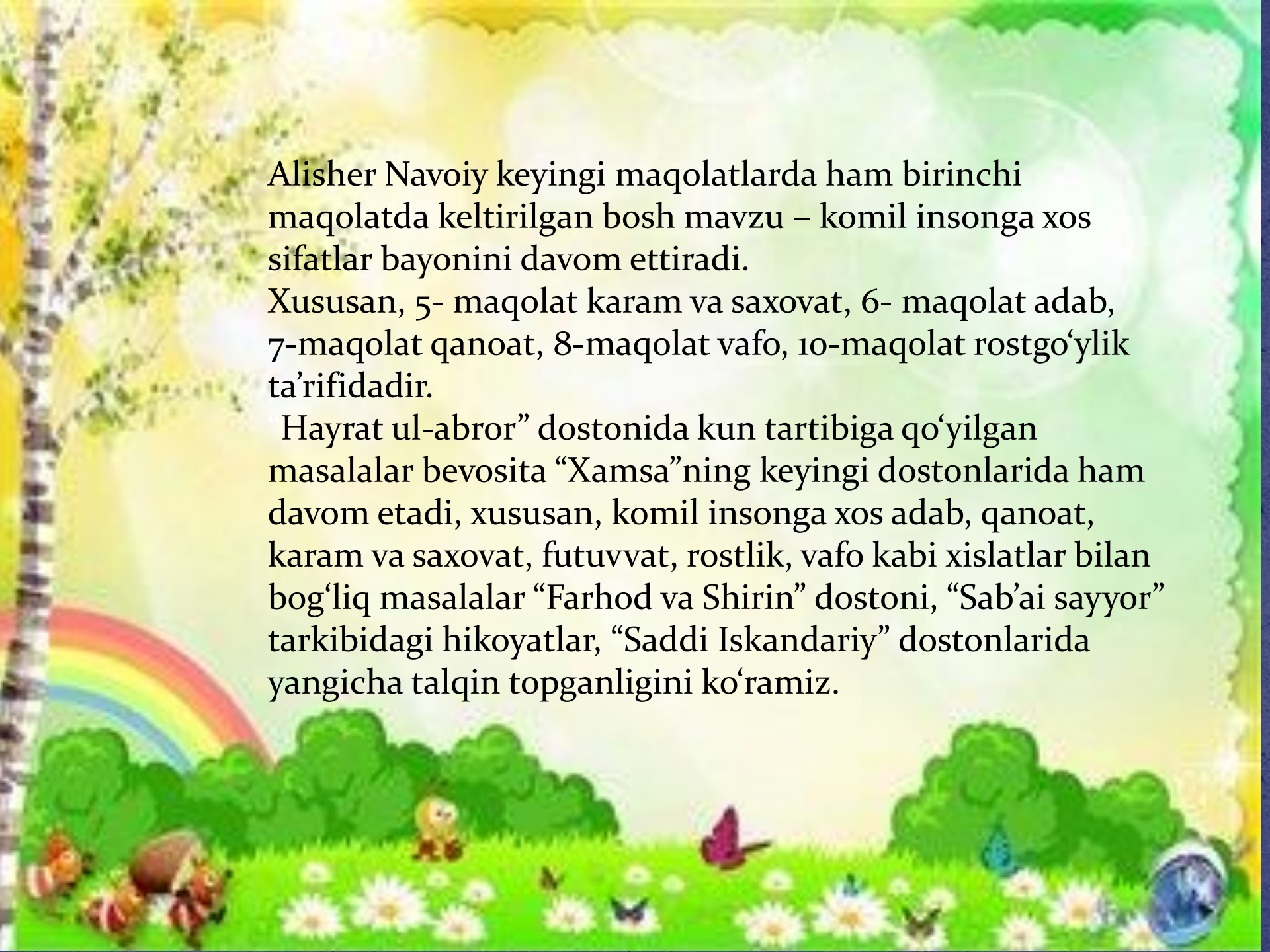

Dostonning 22-bobidan asosiy qism boshlanadi. Asosiy qism maqolat va hikoyatlardan tashkil topgan 40 bobni o'z ichiga oladi. Maqolalar muayyan bir axloqiy-falsafiy mavzuga bag'ishlangan bo'lib, shoir dastlab ushbu mavzuga munosabat bildiradi, mavzu yuzasidan o'z fikr- mulohazalarini bayon qiladi, so'ngra shu mavzuga mos ibratli hikoya keltiradi.

Shu tariqa asosiy qism 20 maqolat va unga ilova tarzida keltirilgan hikoyatlar bayoni tarzida davom etadi
Buni quyidagi jadvalda ko'rish mumkin:

Мақолот номи	Ҳикоят
Иймон шарҳида	Шайх Боязид Бистомий ва унинг муриди ҳақидаги ҳикоят
Ислом бобида	Иброҳим Адҳам ва Робия Адвия ҳақидаги ҳикоят
Салотин (султонлар) зикрида	Шоҳ Ғозий ҳикояти
Хирқа кийган риёкор шайхлар хусусида	Абдулла Ансорий ҳақидаги ҳикоят
Карам (хайру эҳсон) васфида	Ҳотами Тойи ҳикояти
Адаблилик тўғрисида	Нўширавон ва Наргис ҳақидаги ҳикоят
Қаноат бобида	Қаноатли ва қаноатсиз икки дўст ҳақидаги ҳикоят
Вафо бобида	Икки вафоли ёр ҳикояти
Ишқ ўти таърифида	Шайх Ироқий ҳақидаги ҳикоят
Ростлик таърифида	Шер билан Дурроҷ ҳикояти
Илм осмонининг юлдузлардек баланд мартабалилиги ҳақида	Имом Розий ва Хоразмшоҳ ҳақидаги ҳикоят
Қалам ва қалам аҳллари ҳақида	Ёқут ҳақидаги ҳикоят
Булутдек фойда келтирувчи одамлар ҳақида	Айюб ва ўғри ҳақидаги ҳикоят
Осмон тузилишида ҳикоят	Искандар ҳақидаги ҳикоят
Жаҳолат майининг куйқасини ичадиганлар ҳақида	Исроиллий ринд ҳақидаги ҳикоят
Хунасаифат олифталар ҳақида	Абдуллоҳ Муборак ҳақидаги ҳикоят
Баҳор йигитлигининг софлиги ҳақида	Зайнобиддин ва унинг ўғли ҳақидаги ҳикоят
Фалак ғамхонаси ҳақида	Гўзал малика ва унинг ошиғи ҳақидаги ҳикоят
Хуросоннинг мисли йўқ вилояти баёнида	Баҳром ва боғ ҳақидаги ҳикоят
Мақсаднинг ўталгани ҳақида	Хожа Муҳаммад Порсо ҳақидаги ҳикоят

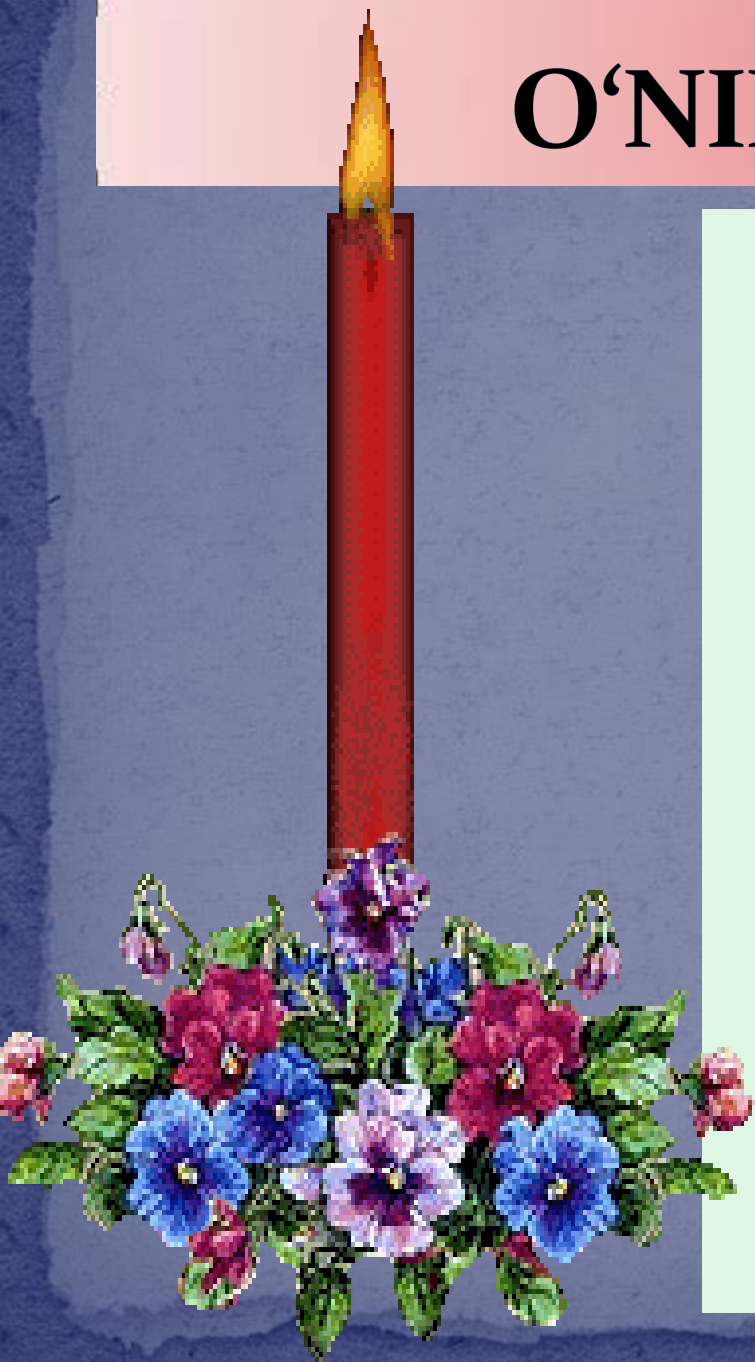
Alisher Navoiy keyingi maqolatlarda ham birinchi maqolatda keltirilgan bosh mavzu – komil insonga xos sifatlar bayonini davom ettiradi.

Xususan, 5- maqolat karam va saxovat, 6- maqolat adab, 7-maqolat qanoat, 8-maqolat vafo, 10-maqolat rostgo‘ylik ta’rifidir.

Hayrat ul-abror” dostonida kun tartibiga qo‘yilgan masalalar bevosita “Xamsa” ning keyingi dostonlarida ham davom etadi, xususan, komil insonga xos adab, qanoat, karam va saxovat, futuvvat, rostlik, vafo kabi xislatlar bilan bog‘liq masalalar “Farhod va Shirin” dostoni, “Sab’ai sayyor” tarkibidagi hikoyatlar, “Saddi Iskandariy” dostonlarida yangicha talqin topganligini ko‘ramiz.

O'NINCHI MAQOLAT

- Rostgo'ylik va to'g'rilik haqida yozilgan. Unda to'g'rilik va egrilik, rostgo'ylik va yolg'onchilik oqibatlarini haqida bahs yuritiladi.

Quyidagi soʻzlarning maʼnosiga eʼtibor bering!

- Tuzluk
- Peshasi
- Kajrav
- Xamligʻ
- Ahli hol
- Goʻshmol
- Chirmosh
- Kamand
- Shabiston
- Mistar
- Safha
- Ilik
- Gʻavr
- Tavr
- Kosh
- Zuʻmi
- Kajlik
- Iqtizo
- Muhaqqaq
- Botil
- Mahroʻ
- Musayqal
- Mutavval
- Sahv
- Kizb
- Sharorat
- Kaforat
- Ranj
- Xasorat
- Kaforat

TO`G`RILIKKA NAMUNALAR:

• Yo'l

• Sarv

• Sham

• Mistar

• Nay

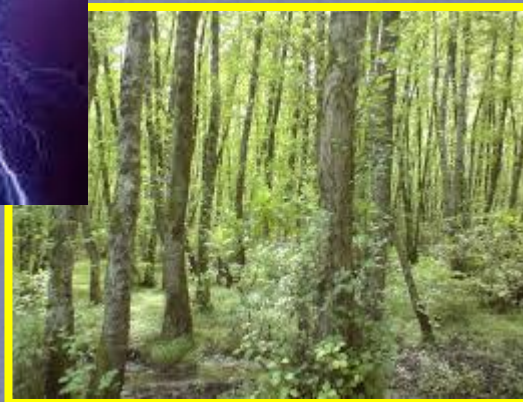
• O'q

EGRILIKKA NAMUNALAR:

• Barq

• Jangal

• Yo'l

• Chirmosh

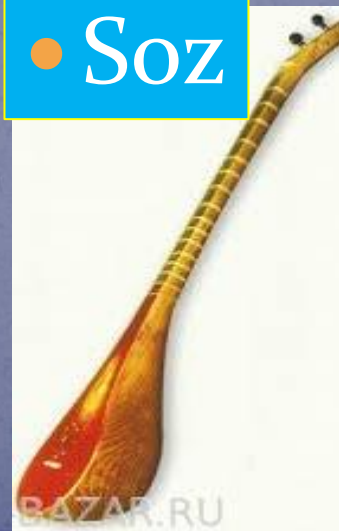
• Sumbul

• Yer

• Soz

• Parvona

ESDA TUTING!

Sham' bo'yi tuz kelib ayvon aro,
Shohidi bazm o'ldi shabiston aro.

Egri uchush birla
chu ko'p aylanib,
Qaydaki parvona
borib o'rtanib.

SHER BILAN DURROJ

Sher

Durroj

Durroj qanday qush?

- Durroj bu - qirg`ovul!

QIRG`OVULLAR, TUSTOVUQLAR

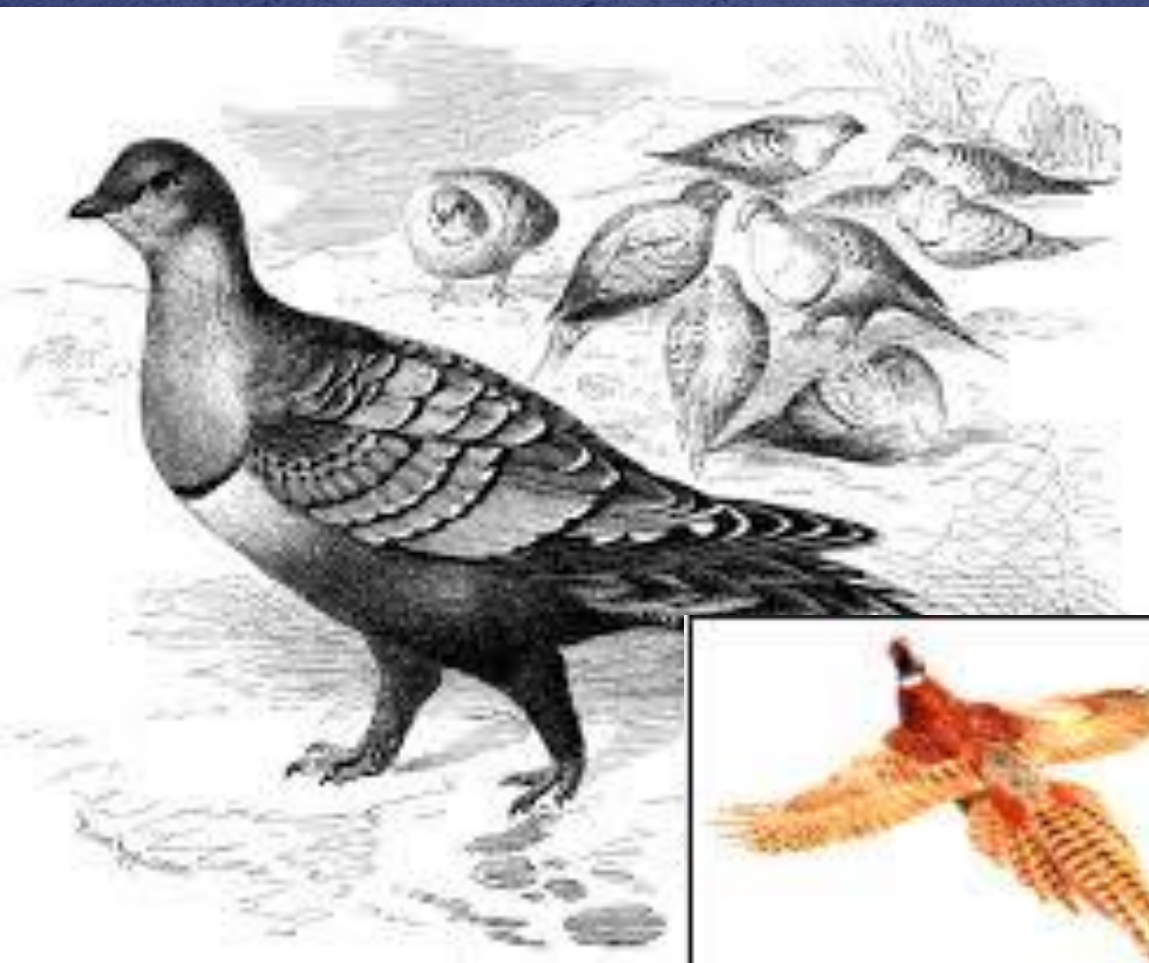
Tanasining uzunligi 85 sm, og`irligi 1,7—2 kg.

Modasi naridan kichik. Nari yorqin tusda, metalldek yaltiraydi. Modasi kulrang-sarg`ish.

Oddiy qirg`ovulning 30 ga yaqin kenja turi mavjud.

O`rmon hamda ekin maydonlari atrofidagi, daryo va ko`l qirg`og`idagi chakalakzor to`qaylarda yashaydi.

Uyasini erga yasaydi. 8—18 ta tuxum qo`yib, 24—25 kun bosadi.

HIKOYADAN XULOSA:

- **Yolgʻonchilik jazosiz qolmaydi. Albatta, yolgʻonchi oʻz boshiga kulfat keltiradi.**

- Ulki shior ayladi yolgʻon demak,
Boʻlmas ani er-u musulmon demak.
- Kimki oʻzi ayladi yolgʻon soʻzin,
Kizb, der el, chin desa, yolgʻon soʻzin.
- Necha zarurat aro qolgʻon chogʻi,
Chin demas ersang, dema yolgʻon dogʻi.

O'YLAB KO'RING!

- Sham bilan parvona, sozlangan va sozlanmagan cholg'uning rostlik va egrilikka qanday aloqasi bor?
- Qo'li egri odamni qayerda, qachon va qanday jazolaganlar?
- Sher majoziy obrazida qanday insonlarga xos jihatlar mujassamlashgan? Durrojda-chi?
- Ahil yashash, qo'shnichilik munosabatlari haqida o'z tushunchalaringizni so'zlang.
- Qanday illatlar durrojni fojiaga olib keldi va nima uchun do'sti yordamga kelmadi?
- Adashib yoki qizishib yolg'on gapirgan yoki ont ichgan odamga qanday munosabatda bo'lish lozim?
- Rost so'z, to'g'ri yashash haqidagi g'oyalar ilgari surilgan yana qanday asarlarni bilasiz?

DARSNI MUSTAHKAMLASH

TEST

1. Davlatshoh Samarqandiyning qaysi asarida Navoiy haqidagi qimmatli ma'lumotlarni o'qishimiz mumkin?

a) "Majolis un-nafois"

b) "Tazkirat ush-shuaro"

s) "Amirul mukarrab"

d) "Ravzat us-safo"

2. "Navoiy" so'zinnig ma'nosi nima?

a) navo-kuy, ohang

b) navo-bahra

s) navo-dard, g'am

d) barcha javoblar to'g'ri.

**E'TIBORINGIZDAN
XURSANDMIZ!**